

ПРИМЉЕНО: 2.02.2016.			
Орг. јед.	Врста	Датум	Својеручно
01	452/1		

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

ФАКУЛТЕТА ПЕДАГОШКИХ НАУКА УНИВЕРЗИТЕТА У КРАГУЈЕВЦУ

На основу члана 48. Статута Универзитета у Крагујевцу, члана 76. Статута Факултета педагошких наука универзитета у Крагујевцу, Јагодина и члана 10. Правилника о пријави, изради и одбрани докторске дисертације Универзитета у Крагујевцу, Наставно-научно веће Факултета педагошких наука Универзитета у Крагујевцу, на седници одржаној 9. децембра 2014. године, именовало нас је у Комисију за оцену и одбрану докторске дисертације *Васпитни утицаји књижевности за децу на развој социјално пожељног понашања ученика млађих разреда основне школе* мр Ненада Стојковића. Захваљујући на поверењу, Наставно-научном већу Факултета педагошких наука Универзитета у Крагујевцу подносимо

ИЗВЕШТАЈ

I Опис докторске дисертације

Текст докторске дисертације *Васпитни утицаји књижевности за децу на развој социјално пожељног понашања ученика млађих разреда основне школе* мр Ненада Стојковића има укупно 354 странице текста нормалног (1,5) компјутерског прореда, који је структурисан у следећа четири поглавља, која следе након Наслова, Идентификационе странице, Садржаја, Резимеа и кључних речи (на српском и на енглеском језику) (стр.1–9): 1. *Увод* (стр. 11 – 48), 2. *Теоријске основе истраживања* (49–60), 3. *Методологија истраживања*(стр. 161–176) 4. *Анализа и интерпретација резултата истраживања* (177–295). Следе *Закључна разматрања* (291–295), *Литература* (296–311) и *Прилози* (312–354). У раду су коришћене 224 библиографске јединице.

Уводно поглавље садржи четири тематске целине: 1.1. *Значај теме за развој научних сазнања у области наставе књижевности у млађим разредима основне школе*; 1.2. *Значај теме за унапређивање васпитне праксе наставе књижевности у млађим разредима основне школе*; 1.3. *Социјално пожељно понашање: појмовно одређење и резултати научних истраживања*; 1.3.1. *Књижевност за децу као подстицај за развој социјално пожељног понашања ученика у млађим разредима основне школе*; 1.3.2. *Социјално пожељно понашање: васпитни циљеви и задаци књижевности за децу*; 1.4. *Резултати досадашњих истраживања и педагошке импликације у настави*.

Кандидат истиче да је предмет овог истраживања књижевност за децу у фокусу васпитног деловања на ученике од 1. до 4. разреда основне школе у односу на развој њиховог социјално пожељног понашања, а циљ да подстакне научно (теоријско-методолошко) и

практично (методичко) промишљање како појачати (употпунити) васпитне утицаје наставе књижевности за децу.

У истраживању су испитивани показатељи (вредности) које поседују текстови књижевности за децу, а који (посредно) доприносе развоју социјално пожељних понашања ученика. По својим основним обележјима истраживање се може означити као *ex post facto* истраживање. Кључно обележје истраживања је *интердисциплинарни приступ*. На основу анализе радова релевантних домаћих и страних аутора који су се бавили тумачењем социјалног, односно „просоцијалног-алтруистичног-социјално позитивног, социјално пожељног понашања“ закључује се да под њима треба подразумевати „широк репертоар понашања који се креће од одсуства негативних форми понашања, преко понашања усмерених на добробит других, уз могућу добити и за самог појединца, до алтруистичних понашања која имају за циљ туђу добит без обзира каква ће бити лична добит“ и наводи да је истраживање урађено у оквиру овог рада показало да ученици са развијеним социјално пожељним понашањем имају боље резултате у наставним активностима, те да рад на развијању ових облика понашања посредством наставе књижевности може да укључи широке могућности васпитног деловања.

Друго поглавље, насловљено *Теоријске основе, истраживања* обрађује следеће теме:

2.1. *Васпитна улога књижевности за децу* (у оквиру подтема: 2.1.1. *Васпитно у књижевности за децу у историјској перспективи*; 2.1.2. *Специфичности развоја деце узраста од 1. до 4. разреда основне школе као одредница васпитне улоге књижевности за децу*; 2.1.3. *Криза читалачких интересовања: друштвени, културолошки и педагошки проблем – и/или сметња васпитном утицају књижевности за децу*); 2.2. *Вредновање текста у књижевности за децу* (подтеме: 2.2.1. *Критеријуми вредновања књижевних дела за децу*; 2.2.2. *Проблем хијерархије вредности у књижевности за децу – естетски приступ*; 2.2.3. *Рецепција и утицај књижевних дела за децу*) 2.3. *Васпитна и сазнајна функција књижевних дела за децу у традиционалној и савременој настави*; 2.4. *Васпитни циљеви и задаци наставе књижевности: њихова усклађеност са васпитним радом школе и образовним стандардима за крај првог циклуса основног образовања* 2.5. *Интерпретација књижевности за децу у настави – унутрашњи и спољашњи приступ уметничком делу*

У делу текста аутор се бави широким спектром теоријских аспеката проблема истраживања. Најпре разматра разумевање васпитне улоге књижевности за децу у историјској перспективи указујући на оне моменте и места која су представљала прекретницу у развоју српске књижевности за децу, од израженог утилитаризма до суптилног имплицирања васпитних елемената у поетско ткиво књижевних дела, са посебним истицањем значаја књижевног стваралаштава Душана Радовића. Бавећи се специфичностима развоја деце узраста од 1. до 4. разреда основне школе у раду се истиче да је књижевност за децу важна за искуствено учење које је у функцији њиховог развоја из чега кандидат закључује да васпитно и поучно никада неће постати вишак у књижевним делима за децу, „само уколико није неприродно истакнуто и подвучено, ако није дато као готов постулат и норма, већ ако отвара могућности неизвесног трагања за лепотом, ствара услове за слободни и добровољни морални избор и тако помаже детету да пронађе животне вредности које одговарају његовим развојним карактеристикама“. Разматрање критеријума вредновања књижевних дела за децу која су учињена у дисертацији показују колико је проблем вредновања ових дела сложен, али да ни дела ове књижевности нема уколико не изазивају естетски доживљај који је у књижевности за децу базиран на критеријумима или вредностима игре, хумора, маште, фантастике и хедонизма. Ово су били критеријуми којима се и кандидат руководио вреднујући и чинећи избор текстова које је користио у емпиријском

истраживању у дисертацији. Бавећи се анализом васпитних циљева и задатака наставе Српског језика и књижевности (прописаних *Правилником о наставном плану и програму за први, други, трећи и четврти разред основног образовања и васпитања, 2004, 2005, 2006*) кандидат уочава да је истакнути циљ наставе Српског језика искључиво образовни, а од двадесетједног предвиђеног задатка ове наставе, само се два баве проблемом васпитног деловања на основу чега закључује да је целокупна наставна активност, па и допринос наставе књижевности васпитном деловању у многим елементима ослоњена на садржаје наставе књижевности, способности, снажљивости и личној пријемчивости самих наставника. Отуда се кандидат у емпиријском делу рада управо бави истраживањем ефеката деловања садржаја књижевноуметничких текстова и наставно методичким поступањем наставника на развој социјално пожељног понашања ученика млађих разреда основне школе.

У оквиру **другог поглавља** кандидат свеобухватно разматра тему *Методички приступи настави књижевности* разрађујући је кроз подтеме: 2.6.1. *Методички приступи и организациони модели у настави књижевности*; 2.6.2. *Дидактичко-методичке симплификације, шаблонизам и методички формализам у тумачењу књижевних дела* 2.6.3. *Проучавање идејног и етичког смисла књижевних дела за децу*; 2.6.4. *Методичка структура наставног часа књижевности у млађим разредима основне школе (модели, приступи, поступци)*; 2.6.4.1. *Општи модел обраде уметничког текста у млађим разредима основне школе*; 2.6.4.2. *Жанровски приступ обради уметничког текста у млађим разредима основне школе*; 2.6.4.3. *Стваралачки поступци обраде књижевних дела у млађим разредима основне школе*; 2.6. 5. *Лектура у програму од 1. до 4. разреда основне школе као чинилац васпитног утицаја на ученике у домену социјално пожељног понашања*; 2.6.6. *Читанка (литерарна збирка и/или уџбеник), као средство развоја социјално пожељног понашања ученика*

У овом делу дисертације кандидат најпре представља различите методичке системе који су се афирмисали у историјском развоју наставе књижевности истичући њихове предности и слабости уочене у наставној пракси. Говорећи о дидактичко-методичким симплификацијама у наставном тумачењу књижевног дела као „центра збивања и полазишта књижевне интерпретације“ систематизује најчешће типове грешака у настави књижевности које је у млађим разредима основне школе често чине ригидном, деградирајући текст на буквална значења док естетски потенцијали остају изван истраживачке пажње и поступака. Отуда експлицирајући радње, моделе, приступе и поступке који би, у наставној интерпретацији, допринели васпитном утицају књижевних дела за децу у домену социјално пожељног понашања, мр Ненад Стојковић нуди низ врло успешно осмишљених методичких примера и целовитих интерпретација. Наведени методички примери потврђују резултате емпиријског истраживања које је кандидат урадио за потребе овог рада да поред садржаја књижевних текстова превасходан значај за успешну анализу са аспекта васпитног деловања књижевног дела имају наставне активности односно методичке радње, облици рада и интерпретативни поступци које учитељ примењује у настави књижевности. Бавећи се питањима *лектуре* и *читанке* у програму од 1. до 4. разреда основне школе као средства васпитног утицаја на ученике, кандидат најпре третира терминолошка одређења ових појмова, а затим указује на могуће стратегије осавремењавања њиховог садржаја и концепције у настави српског језика и књижевности наводећи примере добре праксе у неким европским земљама и Америци.

Треће поглавље *Методологија истраживања* експлицира методолошке аспекте теоријског и емпиријског истраживања урађеног у дисертацији. У оквиру подтеме

Методолошки приступ проблему кандидат истиче да *квалитативна анализа* у овом истраживању подразумева процену у којој мери су текстови књижевности за децу са социјално пожељном оријентацијом заступљени у наставном плану и програму за млађе разреде основне школе док у оквиру *емпиријског истраживања* проучава како деца доживљавају одабрана књижевна дела и да ли су вредности препознате у њима у процесу усвајања интернализоване и постале део њиховог понашања у конкретним животним ситуацијама. Отуда као *проблем истраживања* наводи на који начин и колико књижевност за децу у млађим разредима основне школе одређује развој њиховог социјално пожељног понашања, а као *предмет истраживања* књижевност за децу у фокусу васпитног деловања на ученике од 1. до 4. разреда основне школе у односу на развој њиховог социјално пожељног понашања. *Циљ истраживања* је да се утврди колико садржаји наставног програма за српски језик доприносе развоју и неговању социјално пожељног понашања ученика, у односу на њихов пол, школски успех и образовни ниво родитеља, на основу чега кандидат прецизно формулише десет задатака истраживања, општу и посебне *хипотезе истраживања*. Како је један од циљева истраживања сагледавање васпитне функције и улоге школе на основу ставова наставника о доприносу књижевности за децу васпитном развоју ученика у млађим разредима основне школе, издвојене су *зависне варијабле за наставнике*: пол, старосна структура, радни стаж (искуство), школска спрема, као и *независне варијабле за ученике и наставнике*. У истраживању примењена је *дескриптивно аналитичка метода*, као и следеће *технике и поступци*: анкетирање, процена ставова ученика и наставника, анализа садржаја наставног програма од 1. до 4. разреда основне школе, као и одговарајући статистички поступци, а као *инструменти истраживања* коришћени су упитник за ученике, упитник за наставнике и скале ставова за ученике и наставнике. С обзиром на сложеност и деликатност предмета, ово истраживање има *интердисциплинарни и мултидисциплинарни* карактер, као и *теоријско-емпиријски* карактер. Како представља покушај процењивања доприноса књижевности за децу развоју социјално пожељног понашања ученика млађих разреда основне школе, има карактер и *ex post facto* истраживања. Истраживање је урађено на узорку од 290 анкетираних ученика четвртог разреда основне школе и 175 наставника у школама које се налазе на територији града Београда (општина Земун), Поморавског, Шумадијског и Подунавског округа крајем маја и почетком јуна 2013. године

Четврто поглавље *Анализа и интерпретација резултата истраживања* систематизује, презентује и интерпретира резултате квалитативних и квантитативних истраживања у складу са постављеним задацима истраживања, у оквиру следећих тема 4.1. *Анализа плана и програма наставе књижевности од 1. до 4. разреда основне школе са аспекта остваривања васпитних циљева и задатака и развоја социјално пожељног понашања ученика*; 4.2. *Ставови ученика о утицају књижевних текстова на развој њиховог социјално пожељног понашања*; 4.3. *Ставови наставника о утицају књижевних текстова на развој социјално пожељног понашања ученика*;

За потребе рада кандидат је најпре извршио детаљну анализу садржаја књижевних текстова у наставном програму од 1. до 4. разреда основне школе у односу на њихову васпитну усмереност и присуство социјално пожељних вредности и понашања као што су: *психолошко-социјална помоћ* (охрабривање, подршка, пажња и саосећање), *помагање* (помоћ у учењу, на часу, у обављању неког посла, материјална помоћ, помоћ у невољи), *брига о другоме* (деци, старијима, животињама...), *сарадња, дељење и поклањање нечега другоме* (дарежљивост, великодушност), *другарство и пријатељство, доброта, пожртвованост и љубазност, искреност и љубав, поштење и поштовање* (уважавање других), *држање обећања, скромност, праведност, поштовање моралних норми* (не лажи, не кради итд).

Анализа открива да скоро 2/3 (63,57) текстова афирмишу наведене вредности (три и више), али и да остала дела у наставном програму посредно, преко естетских, сазнајних и других вредности уз адекватну методичко поступање, подстицајне социјалне односе у процесу наставе, могу да допринесу свестраном развоју укупних потенцијала ученика. Кандидат запажа да је у постојећем избору обавезних текстова у наставном програму ипак мало оних који се баве питањима и проблемима одрастања деце у савременим условима. Врло студиозна анализа методичко - дидактичких упутстава у читанкама од 1. до 4. разреда основне школе одабрана четири издавача (*ЗУНС, Нова школа, Креативни центар, Klett*) показала је да све анализирани читанке нуде квалитетна дидактичко-методичка упутства која се на подстицајан начин баве и афирмацијом социјално пожељних вредности, али то не важи и за све појединачне примере и закључује да би обједињавањем добрих решења различитих издавача могао да се добије знатно квалитетнији уџбеник.

У оквиру истраживачког пројекта емпиријског дела рада кандидат је настојао да утврди у којој мери су ученици усвојили и разумели поруке књижевних текстова које се односе на васпитање деце за социјално пожељно понашање, али и да се провери да ли су ученици и у којој мери прихватили моделе социјално пожељног понашања кроз анализу текстова књижевности за децу. Испитујући посредно ставове ученика према одређеним социјално пожељним мотивима и поступцима који се односе на поступке јунака и ситуације из књижевних текстова које су обрадили (*брига о другоме, помоћ, другарство и пријатељство, доброта и љубав*) питањима у тростепеним скалама Ликертовог типа истраживање открива да је преко три четвртине ученика, на узорку који је испитиван, усвојило и разумело поруке књижевних текстова који се односе на васпитавање социјално пожељних вредности. Такође, високе просечне вредности на свим скалама говоре да су ученици на овом узорку у великој мери прихватили моделе социјално пожељног понашања откривене у анализи текстова књижевности за децу. Међутим, кандидат закључује да овако добијени резултати не значе да ће се ученици заиста понашати просоцијално/социјално пожељно у свакој ситуацији јер се наставом стварају потенцијални услови, претпоставке и искуства која шире репертоар могућих одлука деце када се нађу у ситуацијама које су сличне са онима које су упознала кроз обраду књижевних дела. Да ли ће се деца понашати на један од поменутих начина зависи и од ситуационих фактора, конформистичких разлога, емоционалних стања итд. Што значи да се само са великом вероватноћом може тврдити да ученици четвртог разреда који су учествовали у овом истраживању имају добре потенцијалне могућности за социјално пожељно понашање подстакнуто искуствима и вредностима из књижевноуметничких дела која су предвиђена наставним програмом за овај узраст.

На основу добијених резултата, на узорку који је кандидат испитао, може се закључити да девојчице имају развијенија читалачка интересовања, односно да боље препознају социјално пожељна понашања из чега изводи претпоставку да ће се чешће тако и понашати. Један од најдрагоценијих резултата истраживања реализованог у оквиру дисертације, који говори о важности коју треба придати васпитним аспектима у образовном процесу, је да од изражености просоцијалног понашања ученика, нарочито бриге о другоме и помоћи, подстакнутим утицајима текстова/дела књижевности за децу, у великој мери зависи квалитет школског успеха ученика, као и да читалачка интересовања одређују развој просоцијалне осетљивости ученика. На основу података добијених истраживањем на овом узорку (290 ученика четвртог разреда) виши скорови на свим варијаблама говоре да ученици чији су родитељи вишег друштвеног статуса боље препознају просоцијална понашања и вредности (мотиве), бригу о другоме, помоћ, другарство и пријатељство, доброту и љубав, имају виша читалачка интересовања и имају израженије социјално пожељно понашање и вредности. Резултати истраживања у оквиру овог рада показују да социјално порекло младих

представља важан извор варијација у погледу вредности, што се између осталог испољава тако што млади који потичу из породица стручњака, посебно уколико је мајка образована, више од других усвајају просоцијалне вредности (солидарност, хуманизам и хуманитаризам), односно, образованије мајке успостављају квалитетније и разноврсније социјалне контакте што се у васпитању преноси на децу.

Последњи истраживачки задатак емпиријског истраживања био је да се сагледа васпитна функција и улога школе на основу ставова учитеља о доприносу књижевности за децу на њихов социјални развој (175 испитаника). Овај део истраживања даје још неке од резултата који могу бити важни за критичко преосмишљавање наше савремене наставне праксе. Наиме, факторском анализом, методом главних компоненти уз Варимакс ротацију главних оса, из питања које се односи на васпитна средства којима се подстиче социјално пожељно понашање, учешће васпитних средстава (похвале и награде) које припадају групи позитивних, подстицајних васпитних средстава је веома ниско према ставовима анкетираних учитеља, док је учешће негативних, репресивних васпитних средстава (покуде и казне), знатно веће, готово двоструко, што наравно може да забрине указујући, између осталог, на недовољну педагошку оспособљеност учитеља у решавању конфликтних наставних ситуација. Већу спремност за коришћење позитивних и подстицајних васпитних средстава (похвалу и награду) показују учитељице од учитеља, као и просветни радници који имају високо образовање у односу на оне са средњим и вишим. Изненађујући резултат је да испитани наставници у овом истраживању недовољно препознају могућност ефикасног деловања примерима из књижевности на развој социјално пожељног понашања ученика млађих разреда основне школе што још једном потврђује оправданост третирања овог проблема у оквиру овог докторског рада. Показало се да су млађи учитељи оспособљенији за коришћење различитих наставних метода, да су спремнији да ученицима дају задужења за самостални рад, односно примењују стваралачке поступке у настави књижевности. Истраживање је показало да је ова компетенција пресудна, односно да од дидактичко – методичких и књижевно – теоријских компетенција учитеља зависи и успех васпитног утицаја наставе књижевности.

У четвртом поглављу у оквиру теме *Могући правци и стратегије развоја социјално пожељног понашања ученика у млађим разредима основне школе посредством наставе књижевности* мр Ненад Стојковић предлаже конкретне краткорочне и дугорочне стратегије и активности којима се може подстицати развој социјално пожељног понашања ученика у оквиру наставе књижевности: Осавремењавање и примена различитих облика и метода рада на часу српског језика; Драматизација и луткарство у настави и ваннаставним активностима; Јачање културне и јавне делатности школе; Операционализација програма рада школе у области васпитног деловања на ученике; Екстерна евалуација и интерна самоевалуација васпитног деловања у области развоја просоцијалних/социјално пожељних вредности и понашања подстакнутог књижевноуметничким текстовима; Јачање континуитета васпитног деловања породице и школе; Акредитовани програми и семинари из области васпитног деловања на ученике.

Кандидат у оквиру предложених активности посебну пажњу поклања драматизацији и луткарству у настави књижевности и ваннаставним активностима нудећи конкретан пример реализације једне луткарске представе у коме анализира у „корацима“ све погодности за васпитно деловање ове наставне активности у изградњи личности ученика.

Закључак је маркиран као пето поглавље у коме су концизно и врло прецизно сублимирани основни правци и резултати теоријских анализа и емпиријских истраживања реализованих у односу на постављени циљ и његове задатке. Према унапред постављеним и

у раду доследно примењеним критеријумима анализе, закључак синтетизује резултате више нивоа истраживања и наводи конкретне стратегије којима се може подстаћи и појачати васпитна улога књижевности за децу на развој социјално пожељног понашања ученика у млађим разредима основне школе.

Коришћена литература означена као шесто поглавље у потпуности одсликава мултидисциплинарну и интердисциплинарну природу дисертације, показује опширност и исцрпност консултоване стручне и научне литературе. У списку литературе нашли су се сви релевантни радови о областима које захвата истраживање, велики број референци везаних за науку о књижевности, иманентну поетику књижевности за децу, сви најзначајнији радови из области методике српског језика и књижевности у земљи и региону, релевантна литература из области педагогије и развојне психологије. Кандидат је консултовао и литературу која се и само делимично дотиче предмета дисертације показујући широко интересовање за назначену тему истраживања о чему говори број од 224 коришћене библиографске јединице.

У седном поглављу Прилози дати су 1) *Инструменти истраживања*; 2) *Начини остваривања програма српског језика – књижевности за ученике од 1. до 4. разреда основне школе*; 3) *Матрице структуре издвојених фактора код скала процене за ученике*; 4) *Издвојени карактеристични примери из скала процена за ученике*; 5) *Фреквенције и проценти свих одговора по скала за ученике*; 6) *Шефеови тестови образовног нивоа оца и показатеља социјално пожељног понашања ученика*; 7) *Шефеови тестови образовног нивоа мајке и показатеља социјално пожељног понашања ученика*; 8) *Сценарио реализоване луткарске представе*; 9) *Сценарио реализоване луткарске представе*; 10) *Фотографије реализоване луткарске представе*.

II Значај и допринос докторске дисертације са становишта актуелног стања у одређеној научној области

Актуелност предложене теме и конципираних циљева докторске дисертације *Васпитни утицаји књижевности за децу на развој социјално пожељног понашања ученика млађих разреда основне школе* мр Ненада Стојковића огледају се најпре у самој формулацији теме и методолошком приступу заснованом на најсавременијим књижевно-теоријским тенденцијама у науци о књижевности у којима се афирмишу прагматична питања, нарочито „како књижевност делује“ на своје потенцијалне и конкретне читаоце. Ово подразумева проширивање оквира књижевне интерпретације покретањем у интерпретативним поступцима свих могућих културолошких дискурса (схваћених у најширем значењу, нпр. етичком, расном, етничком, полном и сл). Избор теме је отуда подстакнут увидима у нове концепције естетског васпитања развијеним у двадесетом веку које придају значај уметности као средству формирања човека и његовог целовитог развоја потврђујући да настава књижевности треба и мора да заузме оно место које јој у васпитном деловању у оквиру школске праксе с правом и припада.

Одабрана тема и реализовано истраживање корелирају и са новом образовном парадигмом где се улога школе више не дефинише као усвајање знања и навика ради прилагођавања појединца постојећој стварности, већ као процес формирања личности која „посредством различитих искустава учи да исказује себе, да свету поставља питања,

да развија своје потенцијале и да се непрестано остварује“.

Тема и остварени резултати истраживања посебно су значајни са аспекта савременог друштвеног тренутка у коме се криза вредности значајно рефлектовала на слабљење васпитног рада у школи. Поремећаји у понашању, као и проблеми насиља међу децом, све више се померају према млађим узрастима, што представља један од разлога да се овом проблему прида појачани значај и на нивоу докторских студија.

Докторант је консултовао сву релевантну литературу која се директно, додирно или општетеоријски односи на проблем истраживања дисертације из чега се може уочити вредност и актуелност дисертације, односно њени научни резултати.

III Оцена да је урађена докторска дисертација резултат оригиналног научног рада кандидата у одговарајућој научној области

Комплексна проблематика истраживања васпитних утицаја књижевности за децу у домену социјално пожељног понашања захтевала је да буде истражена са аспеката више наука и научних подручја. Примарни је био *методички аспект*. Остали аспекти (књижевно-теоријски, педагошки, психолошки) били су коришћени у оној мери у којој су доприносили да се методички аспект што јасније и комплементарније изрази, сагледа и објасни у научној елаборацији.

Важно је нагласити да у нашој истраживачкој пракси до сада нису рађена истраживања како дела књижевности за децу утичу на социјални развој, тако да истраживање васпитних утицаја књижевности за децу на развој социјално пожељног понашања ученика млађих разреда основне школе представља резултат оригиналног научног рада кандидата и својим значајем и свеобухватношћу може постати важан покретач квалитетне (савремене) наставе, те као таква проширити и употпунити дидактичко-методички репертоар Методике наставе српског језика и књижевности.

Истовремено, имајући у виду наведену литературу у поднетом рукопису докторске дисертације као и предмет, хипотезе, образложени циљ и резултате истраживања, Комисија је утврдила да је докторска дисертација под насловом *Васпитни утицаји књижевности за децу на развој социјално пожељног понашања ученика млађих разреда основне школе* резултат оригиналног научног рада кандидата. Рађена на веома добро одабраном и обимном корпусу, дисертација доноси научно вредне резултате који представљају значајан допринос методици књижевности у млађим разредима основне школе. Ова дисертација је према свим научним критеријумима вредно и оригинално научно дело.

IV Преглед остварених резултата рада кандидат у одређеној научној области

Мр Ненад Стојковић објавио је већи број радова у часописима категорије М51 и М52 из области релевантних за тему и предмет реализованог истраживања. Сви радови према ужој дисциплини могу се одредити или као претежно методички или као педагошки.

Не доносећи списак радова који су у штампи наводимо само библиографију

оригиналних ауторских радова публикованих у категоризованим часописима:

Радови у научним часописима (M51):

- Стојковић, Н. (2012): Ставови ученика основне школе према демократским вредностима, *Педагогија*, 67/1 (76 – 86).

Радови у научним часописима (M52):

- Стојковић, Н. (2010): Развијање демократских вредности ученика основне школе, *Педагошка стварност*, 9/10 (789 – 807).
- Стојковић, Н. (2012): Телевизија и њене васпитно-образовне могућности, *Педагошка стварност*, LVIII/2 (280-294).
- Стојковић, Н. (2013): Васпитно деловање књижевности за децу у млађим разредима основне школе, *Педагошка стварност*, Вол. LIX, бр. 3 (489-499).
- Стојковић, Н. (2014): Један модел решавања дисциплине у разреду, *Педагошка стварност*, LX/1 (44-58).

Као учитељ који ради у наставној пракси Мр Ненад Стојковић у својим радовима интегрише педагошко разумевање појава са њиховим научним тумачењем што их чини драгоценим и за науку и за наставну праксу. Истовремено они одражавају интердисциплинарну и мултидисциплинарну природу образовања које је кандидат стекао на основним и магистарским студијама, а осведочио у својој докторској дисертацији.

V Оцена о испуњености обима и квалитета дисертације у односу на пријављену тему

Докторска дисертација мр Ненада Стојковића у потпуности испуњава пријављеном темом формулисане циљеве, задатке, предмет и хипотезе. Она истовремено потврђује да је врло деликатна тема која у научним круговима готово неизоставно изазива полемике и увек нова преиспитивања о природи, моћи па и легитимности васпитних очекивања од дела књижевности за децу, била очекивано захтевна за израду докторске дисертације. Иако је у последњих четрдесет година у свету и код нас извршен велики број истраживања социјалног и просоцијалног понашања, није рађено истраживање о томе *како* дела књижевности за децу утичу на социјални развој због чега је било неопходно методолошки осмислити веома комплексан истраживачки поступак и у анализи применити велики број различитих критеријума.

Један од кључних квалитета урађене дисертације је истраживање које је урађено са становишта дечије рецепције књижевних дела за децу (анкетирано је 290 ученика четвртог разреда основне школе) јер је слика дечије књижевности у постојећим, углавном теоријским истраживањима, превасходно слика те књижевности у очима одраслих реципијената. Истраживање је обухватило сагледавање доприноса књижевности за децу развоју социјално пожељног понашања и на основу ставова учитеља (анкетирано је 175 учитеља). Докторант је као потпорне укључивао и педагошке критеријуме, као и метод анализе садржаја уџбеника и квалитета дидактичко-

методичке апаратуре, чиме је анализа постала свеобухватнија, вишеаспектнија и усложњенија. На тај начин показала се комплексна међуусловљеност многобројних фактора којима се у школској пракси у оквиру наставе књижевности може да утиче на развој социјално пожељних вредности и понашања као што су *брига о другоме, помоћ, другарство и пријатељство, доброта и љубав* (варијабле за ученике у реализованом истраживању дисертације). Мр Ненад Стојковић у раду доноси и већи број примера методичких интерпретација или појединих њихових аспеката као и форми наставних активности којима практично показује како је могуће на квалитетнији начин користити васпитне потенцијале књижевности за децу у млађим разредима основне школе.

Приложена докторска дисертација, дакле, у потпуности испуњава циљеве формулисане пријављеном темом. Кандидат је осведочио изражени дар и истраживачко умеће да успешно споји теоријско и емпиријско, књижевнонаучно, методичко и педагошко, квалитативно и квантитативно истраживање, што је учинило да је ова теза у више аспеката надмашила очекивања приликом пријаве теме.

VI Научни резултати докторске дисертације, примењивост и корисност резултата у теорији и пракси

С обзиром на деликатност и сложеност проблема истраживања, научну и друштвену актуелност теме и оригиналност рада, научни резултати докторске дисертације мр Ненада Стојковића јесу и теоријски и емпиријски. Допринос реализованог истраживања (теоријског и емпиријског) може се одредити у односу на два контекста. Први, подразумева научно (теоријско-методолошко) и практично (методичко) промишљање *како на квалитетнији начин искористити васпитне потенцијале књижевности за децу у млађим разредима основне школе*. На основу теоријског сагледавања проблема и резултата емпиријског истраживања дисертација *нуди квалитетне моделе наставних активности*, које је могуће употпунити и појачати васпитно деловање књижевности за децу у млађим разредима. Остварени резултати дисертације су од велике практичне вредности, посебно када се има у виду њен допринос методичкој теорији и пракси, али и предложеним краткорочним и дугорочним стратегијама којима се може утицати на јачање васпитног утицаја школе у оквиру наставе српског језика и књижевности. Остварена као широко постављена емпиријски заснована студија, ова дисертација повезује и наставу књижевности у млађим разредима основне школе са ваншколским утицајима на ефекте и резултате њеног васпитног деловања.

Докторска дисертација мр Ненада Стојковића засигурно не исцрпљује сложену проблематику васпитних утицаја књижевности за децу на развој социјално пожељног понашања. Њени доприноси могу да буду подстицајни за нека нова истраживања што би уједно довело до нових практичних резултата у оквиру методике књижевности

VII Начин презентирања резултата научној јавности

Резултати научно-истраживачког рада кандидата представљени су у оквиру докторске дисертације под насловом *Васпитни утицаји књижевности за децу на развој социјално пожељног понашања ученика млађих разреда основне школе*, као и у виду научних радова публикованих у научним часописима.

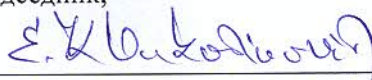
Закључак и препорука

Мр Ненад Стојковић је у својој докторској дисертацији, како се из Извештаја показује, веома студиозно, на комплексан и научно утемељен начин, обрадио тему *Васпитни утицаји књижевности за децу на развој социјално пожељног понашања ученика млађих разреда основне школе*. У дисертацији се анализи одабраног предмета истраживања приступило интердисциплинарно што представља помак у односу на досадашња истраживања и што је као резултат дало неке од потпуно нових увида. Теоријским и емпиријским истраживањем и примењеним квалитативним и квантитативним методама проучавања обухваћена је веома обимна грађа, као и велики број испитаника, а избор критеријума истраживања условио је комплексну методологију и веома широк увид у савремену литературу из области методике, науке о књижевности, књижевности за децу, педагогије и психологије. У свим пољима истраживања мр Ненад Стојковић показује особине свестраног и добро обавештеног истраживача у областима којима се бавио у свом докторском раду.

Због свега наведеног у реферату предлажемо Наставно-научном већу Факултета педагошких наука Универзитета у Крагујевцу да прихвати позитивну оцену о докторској дисертацији Ненада Стојковића под насловом *Васпитни утицаји књижевности за децу на развој социјално пожељног понашања ученика млађих разреда основне школе*, а кандидату одобри усмену одбрану пред комисијом која и потписује овај извештај.

КОМИСИЈА:

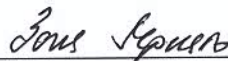
1. Др Емина Копас Вукашиновић, ванредни професор Факултета педагошких наука Универзитета у Крагујевцу за ужу научну област Педагогија, председник;

2. Др Виолета Јовановић, редовни професор Факултета педагошких наука Универзитета у Крагујевцу за ужу научну област Књижевност са методиком наставе, члан-ментор;

3. Др Зона Мркаљ, ванредни професор Филолошког факултета Универзитета у Београду за ужу научну област Српска књижевност, Методика наставе књижевности и језика, члан.

Јагодина, 26. 1. 2015.